

РОЗРОБЛЕННЯ БОЙОВОЇ СИСТЕМИ СЛУЖБОВО-ПРИКЛАДНОГО РУКОПАШНОГО БОЮ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

DEVELOPMENT OF THE COMBAT SYSTEM OF SERVICE-APPLIED HAND-TO-HAND COMBAT OF FUTURE OFFICERS

Стаття присвячена актуальним питанням удосконалення системи рукопашної підготовки військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ). Головною метою роботи є удосконалення арсеналу службово-прикладного рукопашного бою (РБ) майбутніх офіцерів НГУ в системі їхньої професійної освіти. На першому етапі дослідження проведено моніторинг науково-методичних, спеціальних та інтернет-джерел в обраному напрямі. Крім цього, членами науково-дослідної групи (НДГ) визначено ефективність технічного арсеналу (бойового потенціалу) наявного арсеналу службово-прикладного РБ військовослужбовців НГУ в системі їхньої спеціальної фізичної підготовки (СФП). Упродовж другого етапу дослідження членами НДГ розроблено «Бойову систему рукопашного бою військовослужбовців НГУ» («Бойову систему») та визначено її ефективність і бойовий потенціал на прикладі курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України (n=42 чол., НАНГУ, 4 рік навчання). Основними технічними елементами розробленої нами «Бойової системи» є такі бойові модулі: «Коло», «Човник», «Вал», «Маятник», «Хвиля». Сильною стороною зазначеної бойової системи є впровадження у практику СФП військовослужбовців НГУ (курсантів НАНГУ) техніко-тактичних дій ведення сутички із противником із використанням холодної зброї, як штатної, так і підручної, а також техніки застосування прийомів і способів метання холодної зброї за різних умов ведення двобою із супротивником (службово-бойової діяльності). Крім цього, розроблена нами «Бойова система» передбачає формування у майбутніх офіцерів (військовослужбовців) НГУ професійних компетентностей, які забезпечують ефективне відновлення, самоконтроль за самопочуттям і фізичну реабілітацію за різних умов службово-бойової діяльності. Порівнюючи показники до та після використання запропонованої нами «Бойової системи», ми встановили, що результати, отримані після педагогічного експерименту, у досліджуваних групах суттєво підвищилися порівняно з вихідними даними, і ці відмінності переважно достовірні (Ег, P<0,05). Результати дослідження впроваджені у систему СФП військовослужбовців (майбутніх офіцерів): Національної академії НГУ та Військового інституту танкових військ національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Ключові слова: бойова система, бойовий потенціал, військовослужбовці, заходи

фізичного впливу, курсанти, професійні компетентності, рукопашний бій, спеціальна фізична підготовка, тактика, техніка.

The article is devoted to topical issues of improving the system of hand-to-hand combat of servicemen of the National Guard of Ukraine (NGU). The main purpose of the work is to improve the arsenal of hand-to-hand combat (RB) of future NGU officers in the system of their professional education. At the first stage of the research the monitoring of scientific-methodical, special and Internet sources in the chosen direction was carried out. In addition, members of the research group (MRG) determined the effectiveness of the technical arsenal (combat potential) of the existing arsenal of service and applied RB of NGU servicemen in the system of their special physical training (SFT). During the second stage of the study, MRG developed the "Combat system of hand-to-hand combat of NGU servicemen" ("Combat System") and determined its effectiveness and combat potential on the example of cadets of the command and staff faculty of the National Academy of National Guard of Ukraine (n=42 people, NANGU, 4 year of study). The main technical elements of the "Combat System" developed by us are the following combat modules: "Kolo", "Chovnyk", "Val", "Mayatnyk", "Khvylya". The strong point of this combat system is the introduction into the practice of SPT of NGU servicemen (cadets of NANGU) technical and tactical actions of hand-to-hand combat using cold steel, both regular and improvised, as well as techniques for using techniques and methods of throwing cold steel in different conditions during duel with the enemy (service and combat activities). In addition, the "Combat System" developed by us provides for the formation of future officers (servicemen) of the NGU professional competencies that provide effective recovery, self-control of health and physical rehabilitation in various conditions of service and combat activities. Comparing the indicators before and after the use of our proposed "Combat System", it was found that the results obtained after the pedagogical experiment in the studied groups significantly increased compared to the original data and these differences are mostly significant (Eg, P<0,05). The results of the study were introduced into the system of SFT of servicemen (future officers): the National Academy of the NGU and the Military Institute of Tank Troops of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute".

Key words: combat system, combat potential, servicemen, physical impact measures, cadets, professional competencies, hand-to-hand combat, special physical training, tactics, combat technique.

УДК 378.1(477)-796.819
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/27.14>

Любич Р.І.,

старший викладач кафедри фізичної підготовки та спорту
Національної академії
Національної гвардії України

Хоменко О.С.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту,
заслужений тренер України
з військово-спортивних багатоборств,
старший викладач кафедри
фізичного виховання
Сумського національного аграрного
університету

Зонов О.В.,

старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Військового інституту танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Абраменко О.О.,

викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Військового інституту танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Большаков О.О.,

викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Військового інституту танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сьогодні службово-прикладний рукопашний бій є різновидом бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України (далі – НГУ) та представників інших силових структур і спеціаль-

них служб України в ближньому бою із супротивником. Підготовка військовослужбовців і підрозділів НГУ до ведення рукопашної сутички із противником за різних умов службово-бойової діяльності є актуальним напрямом наукових досліджень і

практичним завданням для підвищення бойової готовності військових частин зазначеної силової структури.

Прискіплива увага до службово-прикладного рукопашного бою в НГУ викликана тим, що управління зазначеної силової структури розглядає навчання зазначеного єдиноборства не лише як ефективний засіб спеціальної фізичної підготовки, але і як незамінний засіб психологічного загартування військовослужбовців, виховання у них впевненості у власних силах, вмотивованої агресивності, сміливості та стійкості до дії бойового стресу (необхідних і важливих складників професійних компетентностей військовослужбовців).

Дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи та дослідно-конструкторських робіт кафедри фізичної підготовки та спорту Національної академії Національної гвардії України (2019, 2020 рр.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням розвитку й удосконалення навичок рукопашної підготовки військовослужбовців силових структур і спеціальних служб провідних країн світу присвячені наукові праці: С.А. Антоненка, С.М. Ашкінази, В.В. Брагіна, Р.М. Годлевського, А.А. Кадочнікова, С.А. Іванова-Катанського, Т.Р. Касьянова, Ю.О. Коваленка, А.М. Кочергіна, М.М. Ознобішина, А.А. Харламбієва та інших учених і практиків у галузі службово-прикладних єдиноборств.

Подальший моніторинг науково-методичних, спеціальних та інтернет-джерел у напрямі рукопашної підготовки майбутніх офіцерів вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) дозволив нам виявити наукові праці О.В. Хацаюка [1], О.А. Моргунова, О.А. Ярещенка [2], В.В. Оленченка, А.А. Корольова [3], Б.А. Максимчука, О.А. Гаркавого [4], А.В. Кривороты, О.С. Міхно [5], В.В. Лаби [6], Д.І. Білана [7], А.А. Турчинова, В.А. Шемчука [8] та інших фахівців зазначеного напрямку (А.Е. Глинчикова, О.І. Горпинича, Д.С. Грищенко, С.В. Лещені, Б.П. Лукіна, С.Б. Малолєпшого, С.В. Романчука, О.А. Чернявського, А.А. Чернозуба, А.М. Чуха).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. За результатами наукових досліджень вищезазначених учених і практиків, плану науково-дослідної роботи членами науково-дослідної групи були визначені основні складові частини організації дослідження. Крім цього, моніторинг науково-методичних і спеціальних джерел у обраному напрямі дослідження дозволив нам визначити такі суперечності між:

– високим рівнем розвитку основних фізичних якостей (сили, спритності, витривалості, швидкості) військовослужбовців НГУ (курсантів ВВНЗ НГУ) та потребою формування у них навичок рукопашної підготовки відповідно до вимог сьогодення і наявного бойового досвіду;

– достатнім рівнем розвитку у майбутніх офіцерів і військовослужбовців НГУ технічного арсеналу застосування заходів фізичного впливу відповідно до керівних документів, які регламентують порядок і зміст проходження курсу «рукопашної підготовки» військовослужбовців зазначеної силової структури та потребою їхньої трансформації з урахуванням ефективного арсеналу повноконтактних єдиноборств і дієвих бойових технік ведення рукопашної сутички із супротивником;

– наявністю відповідного рівня сформованості професійних компетентностей у майбутніх офіцерів НГУ в напрямі застосування заходів фізичного впливу відповідно до періоду навчання та потребою удосконалення технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою за різних варіативних умов можливої сутички із супротивником.

Незважаючи на значну кількість робіт зазначеного напрямку, питанням удосконалення технічного арсеналу застосування заходів фізичного впливу майбутніх офіцерів силових структур (спеціальних служб) України присвячена недостатня кількість наукових праць, а наявні напрацювання сьогодні є застарілими, що потребує трансформації згідно з вимогами сьогодення та наявним бойовим досвідом.

Мета статті – удосконалення арсеналу службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів у системі професійної освіти.

Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити такі завдання:

– провести моніторинг науково-методичних, спеціальних та інтернет-джерел щодо рукопашної підготовки майбутніх офіцерів вищих військових навчальних закладів;

– визначити ефективність технічного арсеналу (бойовий потенціал) наявного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців НГУ в системі спеціальної фізичної підготовки;

– розробити та визначити ефективність «Бойової системи рукопашної підготовки військовослужбовців НГУ» на прикладі курсантів Національної академії Національної гвардії України в системі їхньої професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Дослідження організовано упродовж 2 етапів (березень 2019 – березень 2020 рр.). На першому етапі дослідження (1 блок, березень 2019 р.) проведено моніторинг науково-методичних, спеціальних та інтернет-джерел у обраному напрямі. Надалі (2 блок, квітень 2019 р.) членами науково-дослідної групи (Р.І. Любич, О.В. Зонов, О.С. Хоменко, О.О. Абраменко, О.О. Большаков) проведено визначення ефективності технічного арсеналу (бойового потенціалу) наявного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців НГУ в системі їхньої спеціальної фізичної підготовки (табл. 1).

Аналіз техніко-тактичного арсеналу застосування заходів фізичного впливу (прийомів і дій) військовослужбовцями НГУ

№ з/п	Техніко-тактичний арсенал застосування службово-прикладного рукопашного бою)	Наявність ефективного впливу (+), відсутність ефективного впливу (-), на супротивника
1.	Приготування до бою (зі зброєю, без зброї), тактичні пересування у стійці	+
2.	Тактичні пересування в положенні лежачи	-
3.	Прийоми нападу та бою з автоматом (малою піхотною лопаткою, гумовим кийком)	+
4.	Прийоми нападу та бою з підручними засобами (предметами)	-
5.	Прийоми та способи ведення рукопашної сутички з холодною зброєю (ножем)	+
6.	Удари руками та ногами у стійці	+
7.	Больові прийоми у стійці	+
8.	Задущливі захвати у стійці	+
9.	Задущливі захвати в положенні лежачи, больові прийоми в положенні лежачи	+
10.	Кидкова техніка	+
11.	Прийоми самозахисту у стійці	+
12.	Прийоми самозахисту в положенні лежачи	-
13.	Визволення від захватів у стійці	+
14.	Визволення від захватів у партері	-
15.	Обеззброєння супротивника у стійці	+
16.	Обеззброєння супротивника в положенні лежачи	-
17.	Зв'язування, одягання наручників, обшук, конвоювання одним військовослужбовцем	+
18.	Конвоювання двома та більше військовослужбовцями	-
19.	Прийоми та способи вилучення правопорушників (злочинців) з автотранспорту	-
20.	Метання ножа, метання піхотної лопатки	+
21.	Тактика застосування технічного арсеналу у стійці	-
22.	Тактико-технічні складові частини ведення рукопашної сутички в партері	-
23.	Використання контрприйомів у стійці	-
24.	Використання контрприйомів у положенні лежачи	-
25.	Анатомічне визначення больових та уразливих точок фізичного впливу на правопорушника	-

Відповідно до результатів аналізу (табл. 1) встановлено, що у технічному арсеналі військовослужбовців (курсантів) існують прогалини у техніко-тактичному арсеналі, що знижує загальний рівень професійних компетентностей правоохоронців досліджуваної категорії. Зазначене вище підкреслює необхідність внесення змін у наявну систему рукопашної підготовки військовослужбовців (курсантів ВВНЗ) НГУ.

Надалі нами визначено ефективний техніко-тактичний арсенал службово-прикладного рукопашного бою, відсутній у робочих програмах навчальних дисциплін (РПНД): «Спеціальна фізична підготовка» (змістовий модуль «Рукопашний бій»); «Фізичне виховання та методика фізичної підготовки» (змістовий модуль «Заходи фізичного впливу») з підготовки майбутніх офіцерів НГУ, а саме: тактичні пересування в положенні лежачи; прийоми нападу та бою з підручними засобами (предметами); прийоми самозахисту в положенні лежачи; визволення від захватів у партері; обеззброєння супротивника в положенні лежачи; конвоювання двома та більше військо-

вослужбовцями; прийоми та способи вилучення правопорушників (злочинців) з автотранспорту; тактика застосування технічного арсеналу у стійці; тактико-технічні складові частини ведення рукопашної сутички в партері; використання контрприйомів у стійці використання контрприйомів у положенні лежачи; анатомічне визначення больових та уразливих точок фізичного впливу на правопорушника.

Зазначені техніко-тактичні (фізіологічні) складники застосування фізичної сили військовослужбовцями (курсантами) НГУ передбачені нами під час розроблення «Бойової системи рукопашного бою військовослужбовців НГУ».

Упродовж другого етапу дослідження (травень 2019 – березень 2020 рр.) членами науково-дослідної групи розроблено «Бойову систему рукопашного бою військовослужбовців НГУ» («Бойову систему») та визначено її ефективність і бойовий потенціал на прикладі курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України (n=42 чол., НАНГУ, 4 рік навчання).

Основними технічними елементами розробленої нами «Бойової системи» є такі бойові модулі: «Коло», «Човник», «Вал», «Маятник», «Хвиля». Сильною стороною зазначеної бойової системи є впровадження у практику спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців НГУ (курсантів НАНГУ) техніко-тактичних дій ведення сутички з противником із використанням холодної зброї, як штатної, так і підручної, а також техніки застосування прийомів і способів метання холодної зброї за різних умов ведення двобою із супротивником (службово-бойової діяльності). Крім цього, розроблена нами бойова система передбачає формування у майбутніх офіцерів (військовослужбовців) НГУ професійних компетентностей, які забезпечують ефективне відновлення, самоконтроль за самопочуттям і фізичну реабілітацію за різних умов службово-бойової діяльності.

З метою підтвердження ефективності розробленої членами науково-дослідної групи «Бойової системи рукопашного бою військовослужбовців НГУ» було проведено педагогічний експеримент (травень 2019 – березень 2020 рр.). Досліджуваних курсантів НАНГУ було розподілено на контрольну (Кг, n=20 чол.) та експериментальну групи (Ег, n=22 чол.). До початку педагогічного експерименту досліджувані курсанти Кг та Ег за рівнем техніко-тактичної підготовленості зі службово-прикладного рукопашного бою достовірно не відрізнялися ($P > 0,05$).

Упродовж педагогічного експерименту досліджувані Кг використовували традиційну методику формування навичок застосування заходів фізичного впливу, передбачену програмами навчання та керівними документами з організації фізичної підготовки (рукопашної підготовки) в НГУ [9].

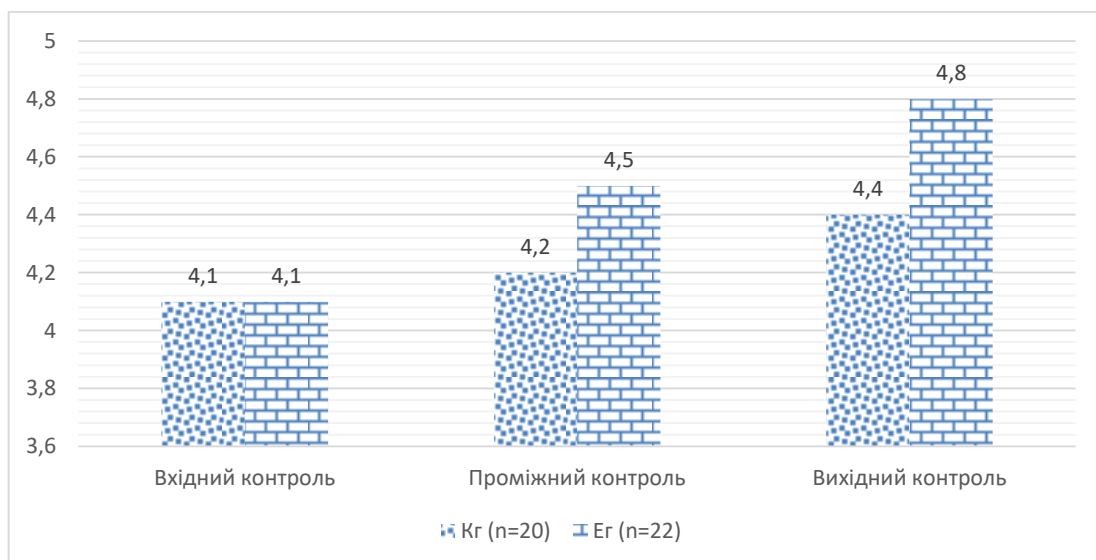
У свою чергу, досліджувані курсанти Ег додатково використовували розроблену нами бойову систему, яка застосовувалася під час практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки (змістовий модуль «Заходи фізичного впливу») згідно з розкладом занять, а також під час спортивно-масової роботи (3 рази на тиждень) упродовж зазначеного періоду.

Ефективність сформованості професійних компетентностей (навичок застосування прийомів рукопашного бою) у курсантів Кг та Ег здійснювалося шляхом експертної оцінки за чотирибальною шкалою оцінювання, де «5» – максимальний бал, а «2» – мінімальний (рис. 1), що передбачено керівними документами з організації фізичної підготовки у НГУ [9].

Зазначені параметри сформованості навичок службово-прикладного рукопашного бою відображають процес професійного становлення здобувача вищої освіти (курсанта ВВНЗ), його усесторонній і гармонічний розвиток як майбутнього офіцера – професійно підготовленого командира.

Порівнюючи показники до та після використання запропонованої нами «Бойової системи», ми встановили, що результати, отримані після педагогічного експерименту, у досліджуваних групах суттєво підвищилися порівняно з вихідними даними, і ці відмінності переважно достовірні (Ег, $P < 0,05$).

Висновки. Проведено моніторинг науково-методичних, спеціальних та інтернет-джерел у напрямі рукопашної підготовки майбутніх офіцерів ВВНЗ НГУ. Крім цього, членами науково-дослідної групи визначено ефективність технічного арсеналу (бойовий потенціал) наявного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою військовослуж-

Рис. 1. Результати експертного оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей (навичок службово-прикладного рукопашного бою) у курсантів Кг та Ег упродовж педагогічного експерименту

бовців НГУ в системі їхньої спеціальної фізичної підготовки. Ураховуючи результати попередньої дослідно-експериментальної роботи, нами удосконалено арсенал службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів (військовослужбовців) НГУ в системі їхньої професійної освіти. Отже, мета роботи досягнута, а поставлені перед нами завдання – виконані.

Результати дослідження впроваджені у систему спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців (майбутніх офіцерів): Національної академії Національної гвардії України та Військового інституту танкових військ національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Перспективи подальших досліджень передбачають удосконалення системи рукопашної підготовки військовослужбовців-жінок НГУ із урахуванням їхніх індивідуально-типологічних (фізіологічних) особливостей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Хацаюк О.В. Методика застосування болевих прийомів в партері військово-службовцями внутрішніх військ МВС України : навчальний посібник. Харків : АВВ МВС України, 2010. 180 с.
2. Моргунов О.А., Ярещенко О.А., Хацаюк О.В., Белошенко Ю.К. Розробка техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України в системі спеціальної фізичної підготовки. *Честь і закон*. 2018. № 4 (67). С. 67–74.
3. Хацаюк О.В., Оленченко В.В., Корольов А.І., Кравченко О.В. Формування військово-прикладних навичок рукопашного бою у майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій*. 2019. № 17. С. 215–226.
4. Максимчук Б.А., Гаркавий О.А., Оленченко В.В., Хацаюк О.О. Удосконалення військово-прикладних навичок рукопашного бою курсантів-правоохоронців МВС України на основі використання сучасних педагогічних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. Т. 2. № 63. С. 98–104.
5. Криворот А.В., Михно О.С. Психологічна підготовка курсантів к рукопашному бою на заняттях по фізической підготовке. *Актуальные проблемы физической и специальной подготовки силовых структур*. 2020. № 2. С. 95–99.
6. Лаба В.В. Удосконалення системи підготовки з рукопашного бою в ЗСУ на основі аналізу досвіду закордонних армій : автореф. маг. дис. : 017 «Фізична культура і спорт». Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. 14 с.
7. Білан Д.І. Впровадження комплексної системи рукопашного бою для навчання курсантів і студентів ВНЗ МВС, СБУ. *Матеріали конференцій МЦНД*. 2020. Т. 1. С. 112–118.
8. Турчинов А.В., Шемчук В.А., Одеров А.О., Климович В.Б., Саморок М.Г. Педагогічна модель формування навичок рукопашного бою майбутніх офіцерів до дій в екстремальних умовах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т.4. № 28. С. 190–198.
9. Лещеня С.В., Орленко І.П., Мелешко А.О., Забродський С.С. Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : інстр. Київ : ГУНГУ, 2019. 155 с.